

Naslovnica » Kategorija » Reciklirane nacionalističke mantre

Reciklirane nacionalističke mantre

PETRA OREŠKOVIĆ 24. STUDENOGA 2025.

IZDVOJENO

Budući da je rod, kako potvrđuju sociolozi, univerzalan analitički ključ u razumijevanju pojave, prirode i učinaka društvenih promjena, nijedan društveni pokret ne može se razumjeti bez uvida u njegove rodne dimenzije.

To se jasno vidi i na primjeru raspada Jugoslavije odnosno feminističkog aktivizma devedesetih, jedne od najvažnijih "linija" antiratnog organiziranja u Srbiji i Hrvatskoj: on pokazuje kako rod oblikuje načine otpora, društvenu mobilizaciju i mogućnost stvaranja alternativnih zajednica, uvide koji se mogu primijeniti i na druge kontekste.

Sve antiratne akcije od 1991. pokrenule su žene, izjava je koju je, ne jednom, naglasila voditeljica antiratne feminističke organizacije *Žene u crnom* iz Beograda **Staša Zajović**. I zaista, potvrđuje to čitav niz inicijativa rođenih ili barem začelih

ratnih devedesetih, regionalne ženske inicijative na neki su način inicijatori obnove civilnog društva na ovim prostorima. Doduše, kao što je pisala **Vesna Kesić**, ta obnova na prostorima Balkana nije imala ni dulju povijest, a bome niti veću snagu.

Kesić je, kao jedna od najistaknutijih kroničarki i sudionica tog razdoblja, devedesete znala slikovito opisati kao veliki prasak. Malo koji okidač doveo je do proliferacije ženskih aktivističkih inicijativa kao što su to uspjeli ratovi devedesetih. Misije i područja djelovanja bila su raznovrsna, ali feminističke inicijative u tim godinama praska redom su pružale otpor nacionalizmu kao glavnom pokretaču rata odnosno stvaranju država isključivo na temelju etničke mržnje. Bile su usmjerene na prelaženje granica koje su nametnuli ratovi.

Kesić odbacuje ideju da su žene protiv rata zato što su "po prirodi" sklonije miru, nego zato što su – kao politička i moralna bića – jednako odgovorne suprotstaviti se nehumanosti, iracionalnosti i razaranju koje rat donosi. Feministkinje, pisala je, reagiraju kao i svaki pacifist " jer su ratovi nehumani, jer su iracionalni, jer gotovo nikada ne donose dobra politička rješenja, jer prouzrokuju nenadoknadive ljudske i materijalne gubitke i jer se najčešće vode zbog potpuno krivih razloga, nečije nezajažljive pohlepe za profitom, nečije demonstracije moći, ili naprosto bahate gluposti i nesposobnosti da se problemi riješe na inteligentniji, ljudima primjereniji način, i jer na čelu "rješenja" koja vode u ratove najčešće stoje muškarci čija se moć otela kontroli društvene moći, u kojoj su žene tradicionalno manje zastupljene nego muškarci".

“ *Dok su jedne vjerovala da je rodno nasilje univerzalni problem*

“ *Od 1991. upravo borba protiv nacionalizma postaje jedan od glavnih fokusa feminističkog pokreta u Hrvatskoj, Sloveniji i Srbiji*

Važno je imati na umu da većina feminističkih inicijativa ima temelje u feminističkim počecima iz Jugoslavije, a jugoslavenski feminizam izniknuo je u međunarodnoj konferenciji *DRUG-ca žena; novi pristup ženskom pitanju* koja je

bez nacionalnog predznaka, druge su svako povezivanje iskustva Hrvatica, Srпкиnja i Muslimanki tumačile kao izdaju vlastitog naroda

održana 1978. u Beogradu. Upravo se ovaj događaj, pisala je Kesić, legitimno nazva majkom svih kasnijih, predratnih, ratnih i poratnih feminističkih inicijativa na ovim prostorima.

Žene nisu sudjelovale u političkim odlukama koje su dovele do rata, niti su sudjelovale u kreiranju ratnih strategija, ali su itekako prevladavale u antiratnim i mirovnim

inicijativama i pokretima. Pokrenut je niz inicijativa kao što su SVARUN, Ženska grupa *Trešnjevka*, SOS telefon, *Ženska pomoć sada*. Riječ je o generaciji koja je, potaknuta zbivanjima koja su zahtijevala akciju, a ne samo teoriju, zaista okrenuta praksi. Osim što su se organizirale ulične akcije, skvotirale su jedan društveni prostor u kojem je nastala sigurna ženska kuća odnosno današnja Autonomna ženska kuća Zagreb.

U ljeto 1991. u Zagrebu je osnovana Antiratna kampanja, a istodobno se u Beogradu osniva Centar za AntiRatnu akciju. Upravo ove dvije inicijative bile su glavni rasadnik cijelog niza mirovnih i antiratnih inicijativa: zagrebački i beogradski Ženski lobby, *Žene u crnom*, Autonomni ženski centar, *Ženska infoteka*, B.a.B.e., Centar za žene žrtve rata...

Ipak, nije sve bilo bajno i bez problema. Rat devedesetih nije samo raspolovio države, raspolovio je i žene. Dok su jedne vjerovala da je rodno nasilje univerzalni problem bez nacionalnog predznaka, druge su svako povezivanje iskustva Hrvatica, Srпкиnja i Muslimanki tumačile kao izdaju vlastitog naroda. U atmosferi bujajućeg nacionalizma, koja je uslijedila nakon pada komunizma, svaka suradnja koja je prelazila etničke ili vjerske granice automatski je dobila političku etiketu.

Treba se prisjetiti da je kraj socijalizma donio povratak konzervativnih vrijednosti, jačanje utjecaja religije i tradicionalnih uloga. **Lydiya Sklevicky** je to precizno sažela kada je rekla da se patrijarhat uvijek vraća ako ga se ne osporava. I zaista, uz raspad Jugoslavije to je pokazao.

Kako je rekla **Lepa Mladenović**, aktivistkinje su vrlo brzo shvatile da njihov rad nije samo humanitaran nego i politički. Feministkinje se zato suprotstavljaju nacionalizmima koji su gurali militarizam i patrijarhalni poredak. To je bio odgovor na naglo pogoršanje položaja žena koje je počelo još u socijalizmu koji je izdao žene na čijim je leđima nastao.

“Birokratizirani jugoslavenski socijalizam nikada nije ispunio obećanje univerzalne jednakosti i ravnopravnosti i to ne samo kad je riječ o ženama”, pisala je Kvesić.

Od 1991. upravo borba protiv nacionalizma postaje jedan od glavnih fokusa feminističkog pokreta u Hrvatskoj, Sloveniji i Srbiji. *Žene u crnom* u Beogradu početkom listopada 1991. izlaze na ulice s jasnom porukom: protiv rata, protiv režima, protiv mržnje. U Hrvatskoj je svako spominjanje zločina počinjenih nad nehrvatskim stanovništvom tumačeno kao antihrvatski čin.

Unatoč svemu, taj aktivizam visokog rizika koji je išao protiv većine, protiv ratne euforije, protiv povratka patrijarhalnih normi, otvorio je prostor za generacije koje vjeruju da se društvo mijenja samo ako se usudimo pogledati problem u oči.

Ako danas šutimo pred govorom mržnje, pred prijetnjama, pred simbolima koji su jednom već donijeli smrt, znači da ništa nismo naučili. Drugim riječima: oči su nam otvorene samo ako odbijemo reciklirane nacionalističke mantre i stanemo uz one koji se usude prozvati nasilje i mržnju.

“ *Žene nisu sudjelovale u političkim odlukama koje su dovele do rata, niti su sudjelovale u kreiranju ratnih strategija, ali su itekako prevladavale u antiratnim i mirovnim inicijativama i pokretima* ”

Članak je dio projekta *Rat je muškog roda – višedimenzionalna uloga žena u ratovima 90-ih*, a objavljen je uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije iz programa poticanja novinarske izvrsnosti.

Dosad objavljeno u okviru serijala: